
TANULMÁNYOK

Dr. ANDRÉ GOUNELLE

AZ EMBERI JOGOK TEOLÓGIAI ALAPJA*

1. Az emberi jogok fogalma

Az emberi jogok fogalma a 18. század végén fejlődött ki és vált közismertté. Természetesen nem egy adott történelmi pillanatban született. Előkészületek, várakozások előzték meg. A történelem folyamán sokat beszéltek az emberi lény értékéről, voltak akik ezt megerősítették, és úgy tűnik, hogy az angolszász világban sokkal inkább, mint a latin kultúrában. Természetesen hosszú idő telt el mielőtt ez a kérdés formát öltött, általánosan elfogadottá vált, amelyből később társadalmi és politikai súlyú szövegek fogalmazódtak meg. 1776-ban először a történelem folyamán Virginia állam - Észak-Amerikában - nyilatkozatba foglalja az emberi jogokat; rövid időn belül Pennsylvánia, Delaware, Maryland, Carolina és Massachusettes hasonlóan cselekszik. Néhány évvel később, 1789-ben a francia forradalom nyilatkozata követte.

Amikor az emberi jogokról beszélünk, általában ezekre a szövegekre hivatkozunk, amelyek újabban kiegészültek az ENSZ által 1948-ban elfogadott nyilatkozattal. Ezek különbségeket is tartalmaznak, de több fontos pontban megegyeznek. Mindenekelőtt abban, hogy az emberi jogoknak kettős funkciót jelölnek meg. Az első építő és előremutató jellegű, amely egy igaz társadalom alapjait veti meg. A második kritikai jellegű, amely leleplezi a meg nem engedhetőt, visszautasítja az el nem fogadhatót, és ellent áll az el nem tűrhetőnek. Vizsgáljuk meg ezt a két funkciót.

Alapvetés

A Nyilatkozatok már az elején lényeges alapelveket állítanak fel, amelyek érvényesek és kötelezőek minden időben, helyen és körülmény között. Társadalom felett állanak. "Természetiek", ami azt jelenti, hogy nem valamilyen megállapodás vagy egyezmény, vagy éppen visszavonható megegyezés hozta létre, hanem az ember természetének a részei, aki születése folytán bírja ezeket a jogokat. Az ENSZ Nyilatkozata szerint az emberiség nagy családjának mindenik tagja részére érvényesek. Elidegeníthetetlenek, nem korlátozhatók, senkinek sincs joga elvenni másoktól, sem lemondani önmagáéről.

Ezek a jogok tehát nem függenek a körülményektől, sem a környezettől. A törvényhozók, kormányok és egyének kötelessége mindig és mindenütt tisztelni azokat. Nem lehet korlátozni sem politikai hatóságok rendelkezései, sem egy etnikai csoport őseitől örökölt hagyományai által. Abszolút értéküket kiemeli az

---

* Angolból fordította dr. Szabó Árpád.

a tény, hogy az alkotmány elejére helyezik, amelyik hivatva van meghatározni egy nemzet vagy a nemzetek szövetségének, pl. ENSZ, alaptörvényeit. Azokat az elveket fogalmazzák meg, amelyek kategorikus imperativuszként állnak minden társadalom számára. Minden egyes nemzeti vagy nemzetközi szervezet feladata alkalmazni és hatékonyá tenni a különböző helyzetekben.

Kihívás és megújítás

A már említett Nyilatkozatok nem csak azt célozzák, hogy egyetemes alapvetést végezzenek, hanem bizonyos ellenállás is jellemzi azokat. Visszahatnak és visszautasítanak. Szerzőik és elfogadóik számára egyetemes jellegűek, de egy adott történelmi pillanatot kifejezők is egyben. Amikor alapot teremtenek, amelyen egy társadalmat fel lehet építeni, egyben közvetlenül vagy közvetve bírálják azt, ami már megtörtént. Lapot akarnak fordítani a történelem nagykönyvében és egy újat nyitni. Az amerikaiak a függőség gyarmati törvényéből indultak ki, míg a franciák a régi rendszer megdöntéséből. Mindkét esetben szakítás történt az isteni hatalmú királysággal, azért, hogy választ adhassanak a népnek. Az 1948-as ENSZ Nyilatkozat pedig a két világháborúra és a nacionalizmusra utal vissza.

A szövegek alapvetőnek tekinthetők, mivel jelzik a kezdetet, az eredetet, az igazságos világ első napját. Meg akarják bélyegezni, ami eddig történt, véget vetni az önkényuralom káoszának, a barbarizmus összevisszaságának, az erőszak sötétségének. Leleplezik a "köz rosszat", a "kormányzat romlottságát", a "terror", a "nyomort" és az "elnyomatást", amelyet a tudatlanság, a megvetés és az emberi jogok elhanyagolása okozott. Ezen alapelvek hirdetése által a társadalmat nem megteremtik, hanem inkább "újja teremtik" vagy megújítják, a rossz gyakorlatokat jókkal váltják fel. A Nyilatkozatok többé-kevésbé nyíltan vitatkoznak azokkal a törvénytelen ségekkel és igazságtalanságokkal, amelyek korábban uralkodtak, és amelyek a világ sok részén még mindig uralkodnak.

A kereszténység és az emberi jogok

Az emberi jogok filozófiai megalapozása az említett szövegekben megegyezik-e a kereszténység teológiai alapelveivel, vagy ellentmond azoknak, amint egyesek állítják? A kérdés sokkal összetettebb mint ahogy kezdetben tűnik, két okból:

Először, szükséges különbséget tenni az emberi jogok fogalma és a szóban forgó jogok felsorolása között. Az említett Nyilatkozatok legtöbbje az emberi jogok sorába beiktatja a magántulajdon jogát. Ismerünk embereket, akik a köztulajdon jogáért küzdenek, és ellenzik a magántulajdont. Ők nem kevésbé elkötelezettek az emberi jogoknak. Nem magát a kérdést kérdőjelezzik meg, hanem a tartalmak egy bizonyos pontját. Másrészt találkozunk keresztényekkel, akik kínos pontossággal tisztelik a különböző nyilatkozatokban felsorolt jogokat, de nem fogadják el az emberi jogok fogalmát, mert úgy gondolják, hogy alapjuk téves. A kérdést filozófiai szinten fogjuk megközelíteni és nem tartalmi szinten.

Másodsor, a kereszténységen belüli különbözőségek megóvnak attól, hogy egyszerű és egyértelmű választ keressünk erre a kérdésre. A keresztény hitet úgy is lehet tekinteni, mint amelyik összeegyeztethetetlen az emberi jogok fogalmával, de úgy is, mint amelyik elfogadja a fogalmat és a kereszténységet hozzávezető útnak és követelménynek tekinti. A 18. századi nyilatkozatokat a kor teológiai áramlatai ihlették, mint pl. a protestantizmus, de visszautasítottak vagy megkérdőjeleztek másokat, mint pl. a klasszicizmus korának katolicizmusát. A keresztények között számos felfogás uralkodik az emberi jogokat illetően.

2. Vallás és emberi jogok

Az emberi jogok nyilatkozatai visszautasítást is kifejeznek. A 18. századbeliek többek között visszautasítják a kereszténységet, amelyik a hitet kötelezővé teszi. Az egyházak hosszú időn keresztül uralkodtak a lelkiismereten és a társa-

dalmon. Ezért uralmuk többé nem elfogadható. Virginia nyilatkozatában kinyilvánítják, hogy az embereknek "ugyanazon joguk van szabadon gyakorolni vallásukat, ahogyan lelkiismeretük parancsolja". Ezáltal a vallások pluralizmusát hozzák létre, amelyet azelőtt vitattak és kétségbe vontak. Az amerikai nyilatkozatok egésze hasonló jellegű. A francia nyilatkozat kijelenti, hogy "senkit sem szabad háborgatni hitéért, még vallásos hitéért sem". Ezáltal elítéli a katolicizmus monopóliumát és a protestantizmus üldözését, amely az országban közismert volt. A Nyilatkozat szembeszáll azokkal a gyakorlatokkal és helyzetekkel, amelyekben a vallás visszaél hatalmával, mivel eltérítik eredeti szerepétől és jogaitól, azért, hogy saját igazságukat erőszakkal tegyék elfogadhatóvá.

Ez az alapelv az egyházi tevékenység szigorú ellenőrzéséhez és visszautasításához vezethet. Pl. a káté nem uralkodik-e a gyermek lelkiismeretén? Egyes fundamentalista csoportok nem népszerűsítenek-e olyan propagandát, amelyek lélektani manipuláción alapul? Amellett, hogy törekednek megvédeni az embereket a kényszeritanítás módszereitől, mint amelyek megengedhetetlenek, fennáll a kockázata egyfajta vallásos üldözésnek. A francia forradalom alatt és később, a marxista kormányzatok idején, az emberi jogokat azért hangoztatták, hogy általuk korlátozzák a vallásos tevékenységet, amelyet igen sok esetben helytelenül az egyént megszegényítőnek tekintettek. A túlzások azonban nem fedik el a szabadság korlátozásának nehéz kérdését. Bizonyos vallási gyakorlatok emlékeztetnek minket erre: az emberi jogok nevében nem lehet-e korlátozni vagy éppen betiltani azokat a csoportokat, amelyek visszautasítják pl. a gyógyszerek használatát? Nem fogadhatunk el éppen mindent. Jézus azt mondta, hogy "a szombat van az emberért és nem az ember a szombatért" (Mk 2,27). Úgy gondolom, hogy ezt a mondatot alkalmazni lehetne minden vallásban. Örülök annak, hogy az emberi jogok korlátozzák a vallás jogait, valamint egyes politikai ideológiákat, amikor arra használják, hogy kárt okozzanak követőiknek és ellenfeleiknek egyaránt.

Vallás az emberi jogokkal szemben

A keresztények, mohamedánok vagy zsidók bírálhatják az emberi jogokat hitük nevében. Eszerint az emberi jogok nem adják meg a vallásnak az őt megillető helyet, mivel úgy tekintik mint egy véleményt a többi között, száműzve azt a magán vagy a választható működési területre, nem ismerve el annak társadalmi elhivatottságát és misszióját. Szerintük az emberi jogok a vallást olyan helyzet elé állítják, amelyet nem fogadhat el anélkül, hogy önmagát is meg ne tagadná.

Az emberi jogok teológiai bírálatát a következőkben foglaljuk össze:

a. Sok hívó ember szent kötelességének tartja elősegíteni azt, amit isteni igazságnak tekintenek, és minden eszközzel szembeszállni az eltérés bűnével, beleértve az eltérők megsemmisítését vagy semlegesítését. Gyengeséget és hibát látnak a türelemben, mivel nem adja meg az igazságnak az őt megillető helyet. A felebarát szeretete azt jelenti: megjavítani őt és megőrizni attól, hogy a rossz utat válassza. Ferquemada drámájában Viktor Hugo egy olyan inkvizitort rajzol meg, aki az eretnekeket irántuk való szeretetből küldi a máglyára, attól a vágytól vezérelve, hogy megmentse őket a pokoltól. Továbbmenően Isten dicsősége megköveteli, hogy elrejtjük azt, ami megsértené őt. Úgy mutathatjuk meg szeretetünket Isten iránt, hogy megtiltjuk: nem lehet tévesen értelmezni vagy káromolni őt.

b. A fenti nyilatkozatok megerősítik az emberek jogát ahhoz, hogy meggyőződésük szerint élhessenek. De vajon ez nem egy gyenge és bizonytalan alapelv? Nem jelenti-e ajtót nyitni mindenféle visszaélés, bizonytalanság vagy éppen romlottság előtt? Hova vezethet a bibliai bűn hatalma? A lelkiismeret gyakran hibázhat és félrevezethető előítéletek, érdekek vagy szenvedélyek által. Nem kell-e nekünk szabályokat alkotnunk, amelyek megvédenek a gyengeségtől és vakságtól az egyéni ítélelhezatalban? Nem hozhatunk-e létre törvényes és erkölcsi hatóságokat, ame-

lyek korlátozzák a lekiismereti szabadságot, hogy megelőzzék annak elkorcsosulását? Az őszinteség felmentheti-e a bűncselekményt? Ugyanazon módon kezelhetjük-e az igazságot és a tévedést? Hasonló helyzetet találunk a mohamedánok között, akik az iszlám állam és társadalom létrehozását akarják.

c. Az emberi jogok nem vezetnek-e el a szentséges áthelyezéséhez vagy átviteléhez? Nem csinálnak-e az emberből egy abszolút kis istenséget, aki önmagának tárgya: alárendelt, függő, a törvénynek engedelmeskedő? Az emberi lét sokkal inkább a kötelességek teljesítése, mintsem jogok érvényesítése. Mindenikünknek kötelességei vannak Isten, a társadalom, a felebarát, a család iránt, az erkölcsiséggel és az igazsággal szemben. Ezek mind a mi érdekkörünkhöz tartoznak. Nem vagyunk a világ központja, és nem viszonyíthatunk mindent önmagunkhoz. Követelések kötelékében élünk, amelyeket a keresztény hagyomány "parancsolatoknak" nevez. Mielőtt jogainkról beszélnénk, nem szükséges-e hangsúlyoznunk kötelességeinket?

Jegyezzük meg, hogy az elmúlt totalitárius rendszerek ezt az érvet használták szekuláris formában az igazság nevében, amely többé nem vallási, hanem tudományos vagy politikai igazság volt. Továbbá azt tartották, hogy a társadalmi kötelességek megelőzik az egyénieket, s ezért az utóbbiakat alá kell rendelni az előbbieknél. A másként gondolkodókat mint elmebetegeket kezelték, vagy mint gonosz embereket, akiket meg kell büntetni. A megtorlást úgy minősítették, mint amelynek feladata a közegészség és igazság biztosítása.

Az emberi jogok védelmében

Véleményünk szerint a fenti érvek az emberi jogok téves értelmezésén alapulnak, amelyhez három megjegyzést fűzünk.

a. Mindenekelőtt a különböző Nyilatkozatok nem mellőzik, hanem hangsúlyozzák az egyén kötelességeit. Céljuk kapcsolatot teremteni az egyéni szabadság, a politikai hatalom és a törvény rendszere között. Más szóval egy igazságos társadalmi szerződést akarnak meghatározni, amelyik megfelel annak, amit a francia forradalom Nyilatkozata címében ezekkel a szavakkal hangsúlyoz: "emberi és polgári". Különbséget tesznek a szükségszerű korlátozás és a törvénytelen kényszer között. Nem szélsőségesen önző erő működik közre a szabályok megalkotásában, hanem inkább szükségszerű kötelességeket állapítanak meg, amelyeket ha komolyan vesznek, erőfeszítést és lemondást igényelnek az egyéntől. Igaz, hogy a korábbi nyilatkozatok nem hangsúlyozzák eléggé a természet és az állatvilág jogait, de az embert sem tekintik olyan lénynek, mint aki minden kötelesség és megtorlás nélkül élhet.

b. A Nyilatkozatok nem állítják, hogy a lelkiismeret az egyetlen szabály vagy törvény. Ez ténylegesen ellentmondás lenne, mivel céljuk olyan alapelveket megállapítani, amelyeket mindenki elfogadhat. Nem az egyéniség uralmát hirdetik, hanem az objektív határokat állapítják meg, amelyeket nem lehet megsérteni. Védelembe veszik az egyént a társadalom önkényes cselekedeteivel szemben, de ugyanakkor a társadalmat is védelmezik az egyén szeszélyeinek a megnyilvánulásaitól. Távol attól, hogy az emberből kisistenséget formáljanak, egy transzcendens hatalomra hivatkoznak, ez a Teremtő vagy Isten az amerikai Nyilatkozatokban, és a Legfelsőbb Lény a francia szövegben. Az ENSZ-Nyilatkozat nem hivatkozik közvetlenül egy ilyen hatalomra, hanem a lelkiismeret lázadására a barbarizmus, erőszak és elnyomás ellen, hogy létrejöhesse egy abszolút érték, az emberi méltóság, amelyik transzcendens hatalomként vagy alapelveként működik, amely felülmúl minket és hatással van ránk.

c. Végül egy szent vagy kimagasló ügyet nem lehet erőszakkal vagy elnyomással szolgálani. Isten joga nem nyomja el az emberi jogokat. Sőt, inkább igényli azokat, mivel Isten akarata a közösség és együvértartozás, a hűség és hit, nem pedig a szolgálai engedelmesség. Az a tény, hogy Jézus arra kéri Pétert, tegye helyére vissza kardját, mutatja, hogy az igazságot nem lehet védelmezni hasonló

eszközökkel. A 16. században Sebastian Castello feltűnést keltett hasonló nyilatkozatával, mikor Servet Mihály megégetése ellen nyilatkozott. Azt írta: "Megölni egy embert, nem jelenti a hit védelmét; semmi mást nem jelent, mint megölni egy embert". Nem harcolhatunk eszmékért az ember sanyargatásával. Az üldöző, bármilyen őszinte is, önmagát csapja be, bezárkózva gyatra kifogásaiba.

3. Az emberi jogok bibliai alapja

Az élethez, szabadsághoz és igazsághoz való jogoknak megvan a bibliai alapja.

Az élethez való jog

Az ezzel kapcsolatos megjegyzésünket Izsák megghiúsult feláldozásának ismert történetére alapítjuk. Isten arra kéri Ábrahámot, hogy áldozza fel fiát. A pátriárka engedelmeskedik, s már azon a ponton van, hogy elvágja a fia torkát, amikor az angyal megállítja őt.

A judaizmus, a kereszténység és az iszlám ebben a történetben Isten abszolút hatalmának az emberi élet feletti kifejezését látja. Amikor Isten kéri az életet és minden nyilvánvaló vagy ésszerű ok nélkül, oda kell adni neki. Ábrahám nem kérdezősködik, nem tiltakozik és nem utasítja vissza. Azt teszi, amit Isten parancsol. Az ő engedelmissége példaként szolgál a hívő ember számára. Eszerint az elbeszélés úgy jelenik meg, mint radikális tagadása a létezéshez való jognak. Az ember élete nem hozzá tartozik, nem ő rendelkezik vele, nem ő védelmezi vagy óvja azt. Isten tulajdonát képezi, aki azt tesz vele, amit akar.

Véleményünk szerint ez a magyarázat tévesen értelmezett. Azért, hogy megérthessük a történetet, a föníciai világ összefüggésében kell néznünk, ahol a gyermekáldozatot általánosan gyakorolták. A legidősebbet feláldozták az Istennek, aki aztán megkímélte a többi gyermeket. A Közel-Kelet és Észak-Afrika tartományaiban, amelyet a föníciai gyarmat, Kartago uralt, több ezer emlékélt találjuk az elsőszülött köteleességszerű feláldozásának. Manassé, Izrael egyik királya, be akarta vezetni ezt a gyakorlatot országában. Izsák történetét ennek cáfolataként idézték, megfelelő teológiai alapvetést hozva létre általa az emberáldozat megtiltásának az izraelita vallásban.

Ez a történet nem azt jelenti, hogy készen kell lenned mindent odaadni Istennek, még gyermekeid életét is. Ellenkezőleg, azt erősíti meg, miszerint Isten nem akarja, hogy mi emberi lényeket ölünk meg érte vagy az ő nevében. Ebből következik, hogy egyetlen politikai, etnikai, vallási vagy ideológiai eszme vagy ügy sem igazolhatja a gyilkosságot vagy a faji tisztogatást. Az élet szent, minden emberi lénynek joga van az élethez, amint azt a már említett Nyilatkozatok is megerősítik, és Isten maga is elismeri ezt a jogot, és azt parancsolja, hogy tiszteljük azt. "Ne ölj!", egyike a parancsolatoknak.

Szabadsághoz való jog

A Biblia nagy súlyt helyez a hitre. Az Újszövetségben a hit jellemzi az emberi életet, és a vallás szívét képezi. Sugalmazza cselekedeteinket és magatartásunkat. Istennel való kapcsolatunkat pozitív összefüggésbe helyezi felebarátainkkal és a világgal. A dolgok lényegét képezi. Minden más a hitből fakad és attól függ. Hitünk meghatározza, hogy kik vagyunk, és értékeli cselekedetünket.

A hitnek két jellegzetessége van, amelyek az egyéni szabadság kulcsát jelentik.

Először, a hit az egyénre irányul, és azt foglalja magában mint olyant, és nem mint egy csoport tagját. Nem egy közösségi határozatnak a kifejezése, hanem az egyén lelkiismeretének és tájékozódásának. A társadalmi, etnikai vagy vallási hovatartozás másodrendű, az egyén a lényeges. Az emberi jogok Nyilatkozatai ugyanezt fejezik ki. "Mindenkiről" beszélnek, és nem amerikaiáról vagy franciáról, vagy nyugatiról, és az egyes számot használják, mindenünkkel mint egyénnel

számolnak. A figyelem és tisztelet az egyén iránt egyenes következménye a hit fontosságának.

Másodsor a hitet nem lehet parancsolni vagy elrendelni. Az egyént lehet kényszeríteni, hogy szertartást végezzen, engedelmeskedjék a létező hatalomnak és törvényeknek, elfogadja a szokásokat. De lehetetlen rákényszeríteni egy hitet, mivel a hit, akárcsak az igazság és szeretet, magában foglalja az őszinteséget és az egyén személyes meggyőződését. A hit a hozzám intézett szóból születik, keresi az én helybenhagyásomat, és inkább meggyőzést, mintsem erőszakot használ. Az 1568-ban megfogalmazott Tordai Ediktum, amelyet az erdélyi országgyűlés fogadott el Dávid Ferenc és János Zsigmond hatására, különösen megvilágítja ezt a pontot. A rendelet megtilt mindenféle erőszakot, mivel a hit Isten ajándéka és az "az ő igéjének hallásából" származik. A hit elsőbbsége a lelkiismereti szabadsághoz vezet, amint azt meghirdetik az emberi jogok különböző nyilatkozatai.

Az igazsághoz való jog

Ennek hármas vetülete van:

I. Mindenekelőtt törvényes aspektusa van. Az igazság pártatlanságot jelent. A bíróságoknak ugyanazt a törvényt kell alkalmazniuk mindenkire nézve és megengedni mindenkinek, hogy megfelelően védekezessen.

II. De van egy politikai szempontja is. Az igazság megkívánja, hogy a vezetők szolgálják a népet, és ne zsákmányolják ki azt. A népek joga van megdönteni azt a kormányt, amelyik nem tartja tiszteletben ezt a kötelességét. A lázadás ebben az esetben törvényes.

III. És végül van egy társadalmi vetülete, amelyet csak az 1948-as ENSZ Nyilatkozat tartalmaz. Az igazság azt jelenti, hogy nem lehet nagy eltérés egyesek gazdagsága és mások szegénysége között. Az igazság megköveteli az előnytelen helyzetben lévők iránti gondoskodást.

Az igazságnak ez a hármas arculata több őszövétségi szövegben is megalapozott, különösen a prófétáknál, akik erőteljesen, sőt sokszor hevesen megfenyítik az igazság útjait semmibevevőket és az arról megfélelmezetteket. Megjegyezhetjük, hogy az Őszövétség az igazságot nem tartja fenn csupán a választott nép és tagjai számára. A Tízparancsolat kimondja, hogy az idegeneknek is joguk van a pihenésre a hetedik napon. Ha Izrael magatartása más nemzetekkel szemben nem igaz, úgy Isten elfordul tőle. Az igazság iránti igény egyetemes.

Az emberi jogok Nyilatkozatai átveszik az igazságnak ezeknek a különböző vetületeit, és ismét csak összhangban vannak a Bibliával. Legfőképpen az igazságért való akarat gyökerezik abban a törekvésben, amely a testvériség városát álmodja meg, és egy olyan társadalmat képzel el, amelyben béke és összhang uralkodik. A Bibliában ez a város az eszkatológiai reményt jelképezi. Az emberi jogok Nyilatkozatainak szerzői számára ez egy eszmény volt, bár ők tudták, hogy utópia. De az eszkatológia irányt szab a jelennek, az utópia útbaigazít és célt mutat. Mindkét esetben az a megérvényesítés jut kifejezésre, hogy az emberiség mozgásban van, és mi meg akarjuk találni az utat. Az emberi jogokat egy cselekvő reménység inspirálja, amelynek alapját Istenországa eszméje szolgáltatja.

* * *

A kérdést más úton is meg tudtuk volna közelíteni. Mi azonban ezt az eljárást választottuk. Ez megfelelően kifejezi hitfelfogásunkat, hogy a Biblia üzenete, amint azt felfogjuk, és a kereszténység teológiai alapelvei, ahogyan azokat értelmezzük, az emberi jogokhoz vezetnek. Nagyon sokan elfogadják és védelmezik az emberi jogokat anélkül, hogy hitfelfogásunkat elfogadnák. Nekünk lehet és kell is hozzájuk csatlakoznunk fenntartás nélkül, mivel az evangélium és az emberi jogok megegyeznek abban az állításunkban, hogy az ember testvérisége legyőz minden megkülönböztetést, legyenek azok kulturálisak, vallásiak vagy nemzetiek.

Dr. BERNARD REYMOND

AZ EGYHÁZ ÉS ÁLLAM KÖZÖTTI VISZONY ÉPÍTÉSZETI MOTÍVUMAI*

Vallásszabadság és istentiszteleti szabadság

A francia protestantizmus egyik kiemelkedő gondolkodója, Alexandre Vinet (1797-1847) felkeltette kortársai figyelmét az istentisztelet történetéről írt tanulmányával, amelyben védelmébe vette azt a fontos megállapítást, miszerint nem lehetséges igazi vallásszabadság, hogyha ehhez nem társul az istentiszteleti szabadság.

A kereszténység története kezdettől napjainkig igazolja ennek a megállapításnak az érvényességét, de ugyanakkor arra is figyelmeztet bennünket, hogy alkalmazása mindig bizonytalan. Az életben sok mai és régebbi példát találunk arra, hogy léteznek vallások és egyházak, amelyek nem tűrik meg a saját istentiszteleti formájuktól elütő jellegűeket, és vannak államok, amelyek abban foglaltosak, hogy akadályozzanak mindenféle vallásos tevékenységet, amely istentiszteleti formát ölt. Fő érvként arra hivatkoznak, hogy abban az esetben, ha ezek a más istentiszteleti formák nem érvényesülhetnek nyilvánosan, akkor magánvéleményében mindenki szabad marad. Vinet szerint pont fordítva áll a dolog, mert az a szabadság, amely teljesen befelé fordul, nem lehet többé vallásos szabadság a szó teljes értelmében. Intézményi szempontból pedig éppen ennek a tagadása.

Vinet sok protestáns kortársához hasonlóan nagyon ragaszkodott az egyéni és a belső élet értékeihez. Éppen ezért kevés figyelmet fordított a láthatókra. Fel szeretném hívni a figyelmet arra a tényre, hogy ha a vallásszabadság magában foglalja az istentiszteleti szabadságot, akkor ez maga után vonja helyiségek használatát, épületek építését istentisztelet céljára. Másképp fogalmazva, a vallásszabadság kihatással van az építészetre, sőt a várostervezésre is.

Az építészetre abban az értelemben hat, hogy a rendszeres istentisztelet rendes körülmények között megköveteli, hogy az erre a célra kijelölt hely az épületben megfelelően legyen megtervezve és szervezve, és hogy a fejedelemnek vagy az államnak legyen ott helye jog vagy gyakorlat szerint.

Az esztétikára abban az értelemben hat a vallásszabadság, hogy az istentiszteletnek a szó szoros értelmében nincs nyilvános jellege, hogyha az erre szolgáló épület nem hívja fel magára a figyelmet mint olyan, amelyet éppen istentiszteletre szántak.

A várostervezésre úgy hat a vallásszabadság, hogy a teleknek, amelyet kiválasztanak az istentiszteletnek szolgáló épület számára, mind a városi, mind a vidéki környezetben megfelelőnek kell lennie. Ebben az értelemben is lehetőség van az irányításra, amelyet különböző vallások gyakorolnak vagy éppen tagadnak.

---

* Angolból fordította Lészai Lehel.